درس دوم: معادلات درجه دوم

روابط بین ضرایب در ریشه‌های معادله درجه دوم

اگر α و β ریشه‌های معادلهٔ درجه دوم $ax^۲+bx+c=۰$ باشند، آنگاه مجموع و حاصل‌ضرب ریشه‌های معادله عبارت است از:

$$\alpha+\beta=S=-\frac{b}{a} \qquad \alpha\cdot\beta=P=\frac{c}{a}$$

مثلاً در معادلهٔ $۲x^۲+۵x-۳=۰$ داریم:

$$S=-\frac{۵}{۲} \qquad P=-\frac{۳}{۲}$$

مثال اگر α و β ریشه‌های معادلهٔ $x^۲+۵x-۱=۰$ باشند، مقدار عددی عبارات زیر را به‌دست آورید.

الف) $\frac{۱}{\alpha}+\frac{۱}{\beta}$ ب) $\alpha^۲+\beta^۲$ ج) $\alpha^۳+\beta^۳$ د) $|\alpha-\beta|$

پاسخ ابتدا S و P را به‌دست می‌آوریم:

$$S=-\frac{۵}{۱}=-۵ \quad ; \quad P=-\frac{۱}{۱}=-۱$$

سپس باید هر عبارت را برحسب S و P، به‌صورت زیر بنویسیم:

الف) $\frac{۱}{\alpha}+\frac{۱}{\beta}=\frac{\beta+\alpha}{\alpha\beta}=\frac{S}{P}=\frac{-۵}{-۱}=۵$

ب) $\alpha^۲+\beta^۲=(\alpha+\beta)^۲-۲\alpha\cdot\beta=S^۲-۲P=(-۵)^۲-۲(-۱)=۲۵+۲=۲۷$

ج) $\alpha^۳+\beta^۳=(\alpha+\beta)^۳-۳\alpha\beta(\alpha+\beta)=S^۳-۳PS=(-۵)^۳-۳(-۱)(-۵)=-۱۲۵-۱۵=-۱۴۰$

د) $A=|\alpha-\beta|\xrightarrow[\text{۲ می‌رسانیم}]{\text{طرفین را به توان}}A^۲=\alpha^۲+\beta^۲-۲\alpha\beta=(\alpha+\beta)^۲-۲\alpha\beta-۲\alpha\beta=(\alpha+\beta)^۲-۴\alpha\beta\Rightarrow$

$$A^۲=S^۲-۴P=(-۵)^۲-۴(-۱)=۲۵+۴=۲۹\Rightarrow A=|\alpha-\beta|=\sqrt{۲۹}$$

مثال در معادلهٔ درجه دوم $۲x^۲+kx+۹=۰$ یک ریشه دو برابر ریشهٔ دیگر است. مجموع دو ریشهٔ مثبت کدام است؟

پاسخ اگر α و β ریشه‌های معادلهٔ فوق باشند، طبق فرض داریم:

$$\alpha=۲\beta\longrightarrow\alpha^۲=۲\alpha\beta\xrightarrow{\alpha\beta=P=\frac{۹}{۲}}\alpha^۲=۲\left(\frac{۹}{۲}\right)=۹\Rightarrow\alpha=\pm۳\Rightarrow\alpha=+۳ \text{ قابل قبول } \Rightarrow\beta=\frac{\alpha}{۲}=\frac{۳}{۲}$$

$$\Rightarrow \text{مجموع دو ریشهٔ مثبت}=۳+\frac{۳}{۲}=\frac{۹}{۲}$$

مثال اگر α و β ریشه‌های معادلهٔ $x^۲+۲x-۲=۰$ باشند، حاصل عبارت $(\alpha^۳+۲\alpha^۲-\beta)(\beta^۳+۲\beta^۲-\alpha)$ را به‌دست آورید.

پاسخ چون α و β ریشه‌های معادله‌اند پس در معادله صدق می‌کنند. یعنی:

$$\alpha^۲+۲\alpha-۲=۰\Rightarrow\alpha^۲+۲\alpha=۲\xrightarrow[\text{ضرب می‌کنیم } \alpha]{\text{طرفین معادله را در}}\alpha^۳+۲\alpha^۲=۲\alpha$$

و

$$\beta^۲+۲\beta-۲=۰\Rightarrow\beta^۲+۲\beta=۲\xrightarrow[\text{ضرب می‌کنیم } \beta]{\text{طرفین معادله را در}}\beta^۳+۲\beta^۲=۲\beta$$

$$\Rightarrow(\alpha^۳+۲\alpha^۲-\beta)(\beta^۳+۲\beta^۲-\alpha)=(۲\alpha-\beta)(۲\beta-\alpha)=۴\alpha\beta-۲\alpha^۲-۲\beta^۲+\alpha\beta=۵\alpha\beta-۲(\alpha^۲+\beta^۲)=۵P-۲(S^۲-۲P)$$

$$\xrightarrow[P=\frac{c}{a}=-۲]{S=-\frac{b}{a}=-۲}۵(-۲)-۲(۴+۴)=-۱۰-۱۶=-۲۶$$

پرسش‌های چهارگزینه‌ای

۵۱. در معادلهٔ $x^۲+px+q=۰$، که در آن p و q عددهای مثبت‌اند، اگر تفاضل ریشه‌ها ۱ باشد، آنگاه p برابر است با:

۱) $\sqrt{۴q+۱}$ ۲) $q-۱$ ۳) $\sqrt{۴q-۱}$ ۴) $q+۱$

۵۲. مهم اگر α و β ریشه‌های معادلهٔ $۲x^۲-mx+۸=۰$ باشند و اعداد ۶، $\alpha+\beta$ و $\alpha\beta$ تشکیل یک دنبالهٔ حسابی بدهند، آنگاه مقدار m کدام است؟

۱) ۶ ۲) ۱۰ ۳) ۳ ۴) ۴

۵۳. مهم α و β ریشه‌های $۲x^۲+px+۸=۰$ هستند. $\sqrt{\alpha}$ و $\sqrt{\beta}$ ریشه‌های معادلهٔ $x^۲-۴x+q=۰$ هستند. حاصل $p+q$ کدام است؟

۱) -۱۸ ۲) -۲۰ ۳) -۲۲ ۴) -۲۴

۵۴. مهم ریشه‌های معادلهٔ $x^۲+mx-۴=۰$ اعدادی صحیح هستند. مقدار m کدام نمی‌تواند باشد؟

۱) ۳ ۲) -۳ ۳) ۰ ۴) -۲

۵۵. به ازای کدام مقدار m، نسبت ریشه‌های معادلهٔ $۲x^۲-۱۰x+m=۰$ برابر ۴ است؟

۱) ۴ ۲) ۸ ۳) -۴ ۴) -۸

۵۶. در معادلهٔ $x^۲-۸x+m=۰$ یک ریشه از نصف ریشهٔ دیگر ۵ واحد بیشتر است. m کدام است؟ *(سراسری خارج از کشور ریاضی ـ ۹۱)*

۱) ۱۰ ۲) ۱۲ ۳) ۱۴ ۴) ۱۵

۵۷. α و β ریشه‌های معادلهٔ $ax^۲+bx+c=۰$ هستند و رابطهٔ $\alpha+\beta=\alpha^۲\beta^۲$ برقرار است. کدام گزینه درست است؟

۱) $b^۲+ac=۰$ ۲) $c+ab=۰$ ۳) $c^۲-ab=۰$ ۴) $c^۲+ab=۰$

۵۸. α و β ریشه‌های معادلهٔ $(m+۲)x^۲+۲nx+۹m+۳n=۰$ هستند. به ازای کدام مقدار n، اعداد α، ۳ و β تشکیل دنبالهٔ هندسی می‌دهند؟

۱) ۳ ۲) ۶ ۳) ۹ ۴) ۱۲

۵۹. اگر $\tan\alpha$ و $\cot\alpha$ ریشه‌های معادلهٔ $۲x^۲-(m+۴)x+m=۰$ باشند، آنگاه حاصل $\tan\alpha+\cot\alpha$ کدام است؟

۱) ۶ ۲) ۲ ۳) ۳ ۴) ۴

۶۰. α و β ریشه‌های معادلهٔ درجه دوم $x^۲-۴x+۷=۰$ هستند. حاصل $\frac{\beta}{\alpha}+\frac{\alpha}{\beta}$ کدام است؟

۱) ۱ ۲) ۲ ۳) $\frac{۲}{۷}$ ۴) $\frac{۳}{۲}$

۶۱. مهم معادلهٔ $۲x^۲-(m+۱)x+m=۰$ با ریشه‌های α و β مفروض است. اگر $\alpha^۲\beta+\alpha\beta^۲=۵$، آنگاه مقدار m کدام است؟

۱) -۵ ۲) ۴ ۳) -۶ ۴) ۷

۶۲. مهم به ازای کدام مقدار m، مجموع مربعات ریشه‌های حقیقی معادلهٔ $۲x^۲-mx+m-۱=۰$ برابر ۴ است؟ *(سنجش ریاضی ـ ۹۳)*

۱) ۲ ۲) -۲ ۳) ۶ ۴) -۶

۶۳. اگر α و β جواب‌های معادلهٔ $x^۲-۷x+۱$ باشند، حاصل $\sqrt{\alpha}+\sqrt{\beta}$ کدام است؟

۱) $\sqrt{۷}$ ۲) ۷ ۳) $\sqrt{۳}$ ۴) ۳

۶۴. معادلهٔ $x^۲+۴x-۱=۰$ با ریشه‌های α و β مفروض است. حاصل $\left(\frac{\alpha}{\beta}-\frac{\beta}{\alpha}\right)^۲$ کدام است؟

۱) ۲۴۰ ۲) ۳۲۰ ۳) ۳۶۰ ۴) ۴۲۰

۶۵. اگر α و β ریشه‌های معادلهٔ $x^۲-۳x-۵=۰$ باشند، حاصل $\alpha^۲+۳\beta$ کدام است؟

۱) -۴ ۲) ۴ ۳) -۱۴ ۴) ۱۴

۶۶. اگر x_1 و x_2 ریشه‌های معادلهٔ $x^2+4x-7=0$ باشند، آنگاه مقدار $x_1^2+5x_1+x_2$ کدام است؟

۱) ۱ ۲) ۲ ۳) ۳ ۴) ۴

۶۷. اگر x_1 و x_2 جواب‌های معادلهٔ $x^2+2x-7=0$ باشند، حاصل $\sqrt{x_1^2(7-2x_2)}$ کدام است؟

۱) ۳ ۲) ۵ ۳) ۷ ۴) ۹

۶۸. دشوار اگر β و α ریشه‌های معادلهٔ $x^2+2x-4=0$ باشد، حاصل $\alpha^3-2\beta^2+4\beta$ کدام است؟ (سنجش ریاضی ـ ۹۴)

۱) ۰ ۲) ۸- ۳) ۱۶ ۴) ۳۲-

۶۹. دشوار اگر α و β ریشه‌های معادلهٔ $x^2+3x-9=0$ باشند، حاصل $\frac{\alpha^2}{(\beta+3)^2}$ کدام است؟

۱) $\frac{1}{4}$ ۲) $\frac{1}{9}$ ۳) ۱ ۴) ۴

۷۰. ریشه‌های معادلهٔ $x^2+bx+c=0$ از دو برابر ریشه‌های معادلهٔ $x^2-2x-6=0$ یک واحد بیشتر است. $b+c$ کدام است؟

۱) ۹- ۲) ۱۶- ۳) ۲۵- ۴) ۳۶-

۷۱. اگر α و β ریشه‌های معادلهٔ $x(5x+3)=2$ باشند، به ازای کدام مقدار k مجموعه جواب‌های معادلهٔ $4x^2-kx+25=0$ به‌صورت $\left\{\frac{1}{\alpha^2},\frac{1}{\beta^2}\right\}$ است؟ (سراسری ریاضی ـ ۹۰)

۱) ۲۷ ۲) ۲۸ ۳) ۲۹ ۴) ۳۱

نوشتن معادله درجه ۲ با داشتن S و P

اگر α و β ریشه‌های معادلهٔ درجه دومی باشند، در این صورت با تشکیل $S=\alpha+\beta$ و $P=\alpha\cdot\beta$ می‌توانیم این معادلهٔ درجه دوم را به‌صورت زیر بنویسیم:

$$x^2-Sx+P=0$$

مثال معادلهٔ درجه دومی بنویسید که ریشه‌هایش $(2-\sqrt{5})^3$ و $(2+\sqrt{5})^3$ باشد.

پاسخ

$$S=(2-\sqrt{5})^3+(2+\sqrt{5})^3=8-12\sqrt{5}+30-5\sqrt{5}+8+12\sqrt{5}+30+5\sqrt{5}=76$$

$$P=(2-\sqrt{5})^3\cdot(2+\sqrt{5})^3=\left((2-\sqrt{5})(2+\sqrt{5})\right)^3=(4-5)^3=-1$$

پس معادلهٔ درجه دوم خواسته شده عبارت است از:

$$x^2-76x-1=0$$

مثال معادلهٔ درجهٔ دومی با ضرایب گویا بنویسید که یکی از ریشه‌های آن $\sqrt{4+2\sqrt{3}}$ باشد.

پاسخ راه حل اول:

$$x=\sqrt{4+2\sqrt{3}}=\sqrt{(1+\sqrt{3})^2}=|1+\sqrt{3}|=1+\sqrt{3}\Rightarrow x-1=\sqrt{3}\Rightarrow(x-1)^2=3\Rightarrow x^2-2x+1=3\Rightarrow x^2-2x-2=0$$

$$\alpha=\sqrt{4+2\sqrt{3}}=\sqrt{(1+\sqrt{3})^2}=|1+\sqrt{3}|=1+\sqrt{3}$$

راه حل دوم: اگر یکی از ریشه های معادلهٔ درجه دوم با ضرایب گویا $m+\sqrt{n}$ باشد، حتماً ریشهٔ دیگر $m-\sqrt{n}$ است. پس در این سؤال ریشهٔ دیگر یعنی β برابر $1-\sqrt{3}$ است و داریم:

$$\left.\begin{array}{l}\alpha=1+\sqrt{3}\\ \beta=1-\sqrt{3}\end{array}\right\}\Rightarrow S=2\ ,\ P=(1+\sqrt{3})(1-\sqrt{3})=1-3=-2$$

پس معادلهٔ درجه دوم عبارت است از:

$$x^2-2x-2=0$$

تشکیل معادله درجه دوم جدید

هرگاه معادلهٔ درجه دومی داشته باشیم و معادلهٔ درجه دوم دیگری بخواهیم که ریشه‌هایش رابطه‌ای با ریشه‌های معادلهٔ اول داشته باشد، باید با تشکیل S و P معادلهٔ جدید برحسب S و P معادلهٔ اول، معادلهٔ دوم خواسته شده را از فرمول $x^2 - Sx + P = 0$ بنویسیم.

مثال معادلهٔ درجه دومی بنویسید که ریشه‌هایش ۹ برابر ریشه های معادلهٔ $x^2 - x - 3 = 0$ باشد.

پاسخ اگر α و β ریشه های معادلهٔ $x^2 - x - 3 = 0$ باشد و α' و β' ریشه‌های معادلهٔ مورد نظر باشد داریم:

$$\begin{matrix} \alpha' = 9\alpha \\ \beta' = 9\beta \end{matrix} \Rightarrow \begin{cases} S' = \alpha' + \beta' = 9\alpha + 9\beta = 9(\alpha+\beta) \xrightarrow{\alpha+\beta = S = 1} 9(1) = 9 \\ P' = \alpha' \cdot \beta' = 9\alpha \cdot 9\beta = 81(\alpha\beta) \xrightarrow{\alpha\beta = P = -3} 81(-3) = -243 \end{cases}$$

با توجه به اینکه $S' = 9$ و $P' = -243$، معادلهٔ جدید به‌صورت $x^2 - 9x - 243 = 0$ است.

مثال معادلهٔ درجه دومی بنویسید که ریشه‌هایش مجذور ریشه‌های معادلهٔ $x^2 - 4x + 1 = 0$ باشد.

پاسخ اگر α و β ریشه‌های معادلهٔ $x^2 - 4x + 1 = 0$ و α' و β' ریشه‌های معادلهٔ مورد نظر باشد، داریم:

$$\begin{matrix} \alpha' = \alpha^2 \\ \beta' = \beta^2 \end{matrix} \Rightarrow \begin{cases} S' = \alpha' + \beta' = \alpha^2 + \beta^2 = S^2 - 2P \xrightarrow[P=1]{S=4} 16 - 2 = 14 \\ P' = \alpha' \cdot \beta' = \alpha^2 \cdot \beta^2 = (\alpha \cdot \beta)^2 = P^2 = (1)^2 = 1 \end{cases}$$

با داشتن $S' = 14$ و $P' = 1$، معادلهٔ درجه دوم جدید به‌صورت $x^2 - 14x + 1 = 0$ است.

پرسش‌های چهارگزینه‌ای

۷۲. **مهم** مستطیلی به محیط ۳۰ و مساحت ۵۴ مفروض است. نسبت طول به عرض این مستطیل کدام است؟ *(کتاب درسی)*

۱) $\frac{3}{2}$ ۲) ۲ ۳) $\frac{5}{2}$ ۴) ۳

۷۳. می‌دانیم α، ۱۶ و β تشکیل یک دنبالهٔ حسابی می‌دهند. همچنین α، ۱۰ و β تشکیل یک دنبالهٔ هندسی می‌دهند. α و β ریشه‌های کدام معادله هستند؟

۱) $x^2 - 16x + 10 = 0$ ۲) $x^2 - 32x + 10 = 0$ ۳) $x^2 - 16x + 100 = 0$ ۴) $x^2 - 32x + 100 = 0$

۷۴. **مهم** اگر α و β ریشه‌های معادلهٔ $2x^2 - 3x = 1$ باشند، به ازای کدام مقدار k مجموعه جواب‌های معادلهٔ $8x^2 + kx - 1 = 0$ به‌صورت $\{\alpha^2\beta, \alpha\beta^2\}$ است؟ *(سراسری خارج از کشور ریاضی ـ ۹۰)*

۱) ۵ ۲) ۶ ۳) ۷ ۴) ۹

۷۵. **مهم** $\sqrt{5}-2$ و $\sqrt{5}+2$ ریشه‌های کدام‌یک از معادله‌های درجه دوم زیر هستند؟ *(کتاب درسی)*

۱) $x^2 + 4x + 1 = 0$ ۲) $x^2 - 4x + 1 = 0$ ۳) $x^2 + 4x - 1 = 0$ ۴) $x^2 - 4x - 1 = 0$

۷۶. **دشوار** $(\sqrt{5}-3)^3$ و $(\sqrt{5}+3)^3$ ریشه‌های کدام‌یک از معادله‌های درجه دوم زیر هستند؟

۱) $x^2 - 216x + 72 = 0$ ۲) $x^2 - 144x + 64 = 0$ ۳) $x^2 - 72x + 216 = 0$ ۴) $x^2 - 64x + 144 = 0$

۷۷. ریشه‌های کدام معادله از مربع ریشه‌های معادلهٔ $x^2 + 3x + 1 = 0$ یک واحد بیشتر است؟ *(سنجش ریاضی ـ ۹۴)*

۱) $x^2 - 9x + 9 = 0$ ۲) $x^2 + 9x + 9 = 0$ ۳) $x^2 - 5x - 5 = 0$ ۴) $x^2 + 5x - 5 = 0$

۷۸. **مهم** اگر α و β ریشه‌های معادلهٔ $x^2 - 6x + 2 = 0$ باشند، مجموعه جواب‌های کدام معادله به‌صورت $\left\{\alpha + \frac{1}{\beta}, \beta + \frac{1}{\alpha}\right\}$ است؟

۱) $2x^2 - 18x + 9 = 0$ ۲) $2x^2 - 18x - 9 = 0$ ۳) $2x^2 + 18x + 9 = 0$ ۴) $2x^2 + 18x - 9 = 0$

۷۹. اگر β و α ریشه‌های معادلهٔ $۲x^۲-۳x-۴=۰$ باشند، مجموعه جواب‌های کدام معادله، به‌صورت $\left\{\frac{۱}{\alpha}+۱,\frac{۱}{\beta}+۱\right\}$ است؟

(سراسری ریاضی ـ ۹۲)

۱) $۴x^۲-۵x+۱=۰$ ۲) $۴x^۲-۳x+۱=۰$ ۳) $۴x^۲-۵x-۱=۰$ ۴) $۴x^۲-۳x-۱=۰$

۸۰. نکته‌دار ریشه‌های معادلهٔ $۳x^۲+ax+b=۰$ دو واحد بیشتر از ریشه‌های معادلهٔ $x^۲-۵x-۱=۰$ است. حاصل $a+b$ کدام است؟

۱) ۳ ۲) ۶ ۳) ۹ ۴) ۱۲

۸۱. نکته‌دار جواب‌های معادلهٔ $۲x^۲+۵x+۱=۰$ معکوس جواب‌های معادلهٔ $ax^۲+bx+۴=۰$ است. حاصل ab کدام است؟

۱) ۵ ۲) ۱۰ ۳) ۲۰ ۴) ۴۰

صفرهای تابع درجه ۲

- برای تابع درجه دوم $f(x)=ax^۲+bx+c$، جواب‌های معادلهٔ درجه دوم $ax^۲+bx+c=۰$ را (در صورت وجود) صفرهای تابع می‌گویند.

اگر نمودار تابع درجه ۲ که یک سهمی است را رسم کنیم، صفرهای تابع طول‌های نقاط تلاقی نمودار با محور xها است.

مثال صفرهای تابع $f(x)=x^۲-۵x$ را به‌دست آورید.

پاسخ

$$x^۲-۵x=۰\Rightarrow x(x-۵)=۰\Rightarrow x=۰\,,\,x=۵$$

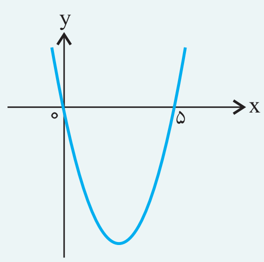

تعیین تعداد صفرهای تابع درجه ۲ به کمک علامت Δ

در تابع درجه دوم $f(x)=ax^۲+bx+c$ داریم:

- اگر $\Delta>۰$ باشد، معادلهٔ $f(x)=۰$ دو ریشه دارد و سهمی محور xها را در دو نقطه قطع می‌کند.

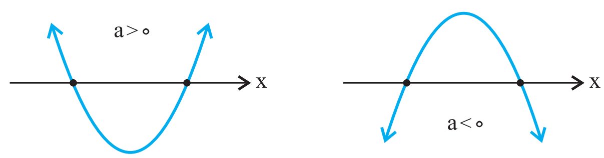

- اگر $\Delta=۰$ باشد، معادلهٔ $f(x)=۰$ ریشهٔ مضاعف دارد و سهمی در یک نقطه بر محور xها مماس است.

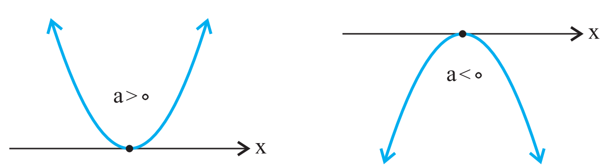

- اگر $\Delta<۰$ باشد، معادلهٔ $f(x)=۰$ ریشه ندارد و سهمی محور xها را قطع نمی‌کند.

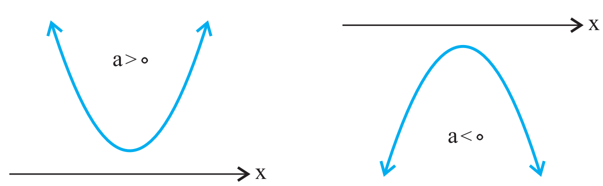

تعیین معادله سهمی به کمک صفرهای تابع درجه ۲

اگر نمودار سهمی محور xها را در ۲ نقطه به طول‌های x_1 و x_2 قطع کرده باشد (x_1 و x_2 صفرهای تابع‌اند)، در این صورت معادلهٔ سهمی را می‌توان به‌صورت $f(x)=a(x-x_1)(x-x_2)$ نوشت و اگر نمودار سهمی محور xها را در یک نقطه به طول x_1 قطع کرده باشد (x_1 صفر تابع است)، در این صورت معادلهٔ سهمی را به‌صورت $f(x)=a(x-x_1)^2$ می‌توان نوشت که در هر حالت با داشتن مختصات یک نقطهٔ دیگر از سهمی و صدق دادن در معادلات فوق، به راحتی می‌توانیم a را به‌دست آوریم و معادلهٔ سهمی را بنویسیم.

مثال **معادلهٔ هریک از سهمی‌های زیر را بنویسید.**

الف

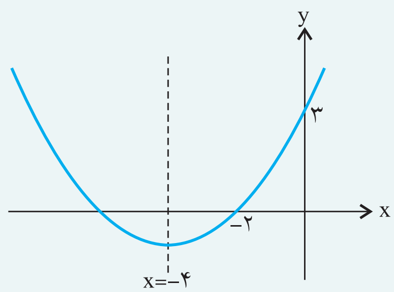

ب

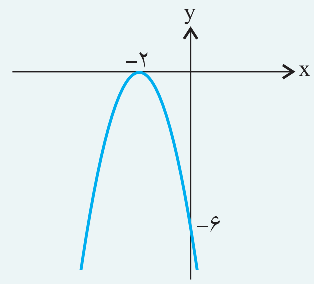

پاسخ

الف چون $x=-4$ محور تقارن تابع است، پس نقطهٔ برخورد دیگر سهمی با محور xها نقطهٔ $x=-6$ است. یعنی صفرهای تابع -2 و -6 است و داریم:

$$f(x)=a(x+2)(x+6)$$

چون نمودار محور yها را در نقطه‌ای به عرض ۳ قطع کرده پس $f(0)=3$. یعنی:

$$3=a(0+2)(0+6)\Rightarrow 12a=3\Rightarrow a=\frac{1}{4}$$

در نتیجه معادلهٔ سهمی به صورت زیر است:

$$f(x)=\frac{1}{4}(x+2)(x+6)\Rightarrow f(x)=\frac{1}{4}x^2+2x+3$$

ب نمودار سهمی محور xها را فقط در نقطهٔ $x=-2$ قطع کرده، پس فقط تابع یک صفر دارد و داریم:

$$f(x)=a(x+2)^2$$

چون نمودار محور yها را در نقطه‌ای به عرض -6 قطع کرده، پس $f(0)=-6$. یعنی:

$$-6=a(0+2)^2\Rightarrow a=\frac{-6}{4}=-\frac{3}{2}$$

در نتیجه معادلهٔ سهمی عبارت است از:

$$f(x)=-\frac{3}{2}(x+2)^2\Rightarrow f(x)=-\frac{3}{2}x^2-6x-6$$

تذکر **در تابع درجه دوم $y=ax^2+bx+c$، علامت a و b و c را می‌توان با توجه به نمودار تابع، به صورت زیر تعیین کرد:**

۱. **علامت a را با توجه به ماکزیمم و یا مینیمم داشتن تابع تعیین می‌کنیم.**

۲. **علامت b را با توجه به علامت طول رأس سهمی یعنی $x=-\frac{b}{2a}$ مشخص می‌کنیم.**

۳. **علامت c را با توجه به محل برخورد نمودار با محور yها به‌دست می‌آوریم، چون محل برخورد نمودار تابع با محور yها برابر $f(0)=c$ است.**

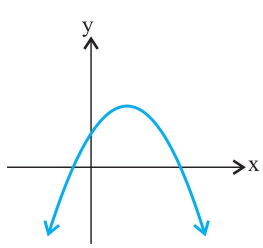

مثلاً اگر نمودار تابع درجه دوم $y=ax^2+bx+c$ به‌صورت مقابل باشد:

اولاً $a<0$ است، چون سهمی ماکزیمم دارد.

ثانیاً چون رأس سهمی در ناحیهٔ اول است، پس $x=-\frac{b}{2a}>0$ و با توجه به اینکه $a<0$ است، باید $b>0$ باشد.

ثالثاً نمودار تابع محور yها را در قسمت مثبت‌ها قطع کرده، پس $c>0$ است.

مثال اگر نمودار تابع $f(x)=ax^{۲}+bx+c$ به شکل مقابل باشد، مقدار $a+b$ را بیابید.

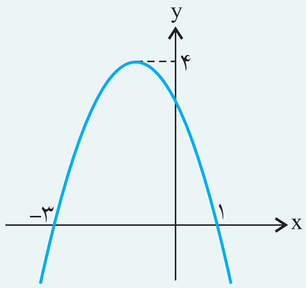

پاسخ چون نمودار تابع محور xها را در نقاط $x=۱$ و $x=-۳$ قطع کرده، پس صفرهای تابع ۱ و -۳ است و ضابطهٔ آن را می‌توانیم به‌صورت $f(x)=a(x-۱)(x+۳)$ بنویسیم.

از طرفی چون نقاط برخورد نمودار با محور xها نسبت به محور تقارن تابع متقارن هستند لذا طول رأس سهمی به‌صورت $x=\frac{-۳+۱}{۲}=-۱$ است و با توجه به عرض رأس سهمی که در شکل داده شده مختصات رأس سهمی $A(-۱,۴)$ است که در معادلهٔ تابع صدق می کند. یعنی:

$$۴=a(-۱-۱)(-۱+۳)\Rightarrow ۴=-۴a\Rightarrow a=-۱$$

پس تابع به‌صورت زیر است:

$$f(x)=-۱(x-۱)(x+۳)\Rightarrow f(x)=-x^{۲}-۲x+۳\Rightarrow b=-۲$$
$$\Rightarrow a+b=-۱+(-۲)=-۳$$

علامت صفرهای تابع درجه ۲

برای تعیین علامت صفرهای تابع درجه ۲ (در صورت وجود) که همان علامت ریشه‌های معادلهٔ $ax^{۲}+bx+c=۰$ است، می‌توانیم از علامت S و P به‌صورت زیر کمک بگیریم:

اگر
- $P=\frac{c}{a}<۰\Rightarrow$ سهمی ۲ ریشهٔ مختلف‌العلامت دارد (توجه: در این حالت همواره $\Delta>۰$ است.)
- $P=\frac{c}{a}>۰,\Delta>۰\Rightarrow$ سهمی ۲ ریشهٔ هم‌علامت دارد
  - اگر $S=-\frac{b}{a}>۰\Rightarrow$ ۲ ریشهٔ مثبت
  - اگر $S=-\frac{b}{a}<۰\Rightarrow$ ۲ ریشهٔ منفی

مثال تعداد و علامت صفرهای هریک از توابع زیر را مشخص کنید.

الف $f(x)=۵x^{۲}-۳x-۱$ **ب** $f(x)=۲x^{۲}-۳x+۱$

پاسخ

الف $f(x)=۰\Rightarrow ۵x^{۲}-۳x-۱=۰$

$\Delta=۹-۴(۵)(-۱)=۲۹>۰\rightarrow$ سهمی ۲ ریشهٔ متمایز دارد

$P=\frac{c}{a}=-\frac{۱}{۵}<۰\rightarrow$ ۲ ریشهٔ مختلف‌العلامت‌اند

ب $f(x)=۰\Rightarrow ۲x^{۲}-۳x+۱=۰$

$\Delta=۹-۴(۲)(۱)=۱>۰\rightarrow$ سهمی ۲ ریشهٔ متمایز دارد

$P=\frac{c}{a}=\frac{۱}{۲}>۰\rightarrow$ ریشه‌ها هم‌علامت‌اند

$S=-\frac{b}{a}=-\frac{-۳}{۲}=\frac{۳}{۲}>۰\rightarrow$ هر دو ریشه مثبت‌اند

مثال اگر نمودار سهمی به معادلهٔ $f(x)=۲x^۲-۴x+m-۳$ مطابق شکل مقابل باشد، حدود تغییرات m را به‌دست آورید.

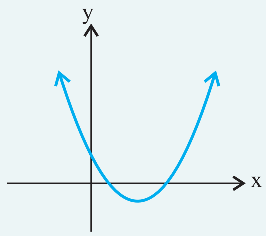

پاسخ مطابق شکل، سهمی محور xها را در دو نقطه به طول‌های مثبت قطع کرده است، پس معادلهٔ $۲x^۲-۴x+m-۳=۰$ باید دو ریشهٔ مثبت داشته باشد. یعنی باید:

$$\begin{cases} \Delta>۰ \Rightarrow ۱۶-۴(۲)(m-۳)>۰ \Rightarrow m<۵ \quad ① \\ \text{و} \\ P=\dfrac{c}{a}>۰ \Rightarrow \dfrac{m-۳}{۲}>۰ \Rightarrow m-۳>۰ \Rightarrow m>۳ \quad ② \\ \text{و} \\ S=-\dfrac{b}{a}>۰ \Rightarrow \dfrac{۴}{۲}>۰ \Rightarrow \text{همواره برقرار است} \quad ③ \end{cases} \Rightarrow ① \cap ② \cap ③ \Rightarrow ۳<m<۵$$

ماکزیمم یا مینیمم سهمی

نمودار تابع درجه دوم $f(x)=ax^۲+bx+c$ یک سهمی است، به یکی از دو صورت زیر:

- نقطهٔ A را رأس سهمی می‌گویند.
- طول رأس سهمی $x=-\dfrac{b}{۲a}$ است.
- اگر $a>۰$ باشد، سهمی رو به بالا و به ازای $x=-\dfrac{b}{۲a}$ سهمی مینیمم مقدار خود را اختیار می‌کند.
- اگر $a<۰$ باشد، سهمی رو به پایین و به ازای $x=-\dfrac{b}{۲a}$ سهمی ماکزیمم مقدار خود را اختیار می‌کند.

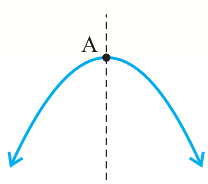

$a<۰$

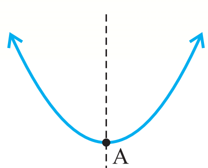

$a>۰$

مثال بیشترین مقدار (ماکزیمم) تابع $f(x)=-x^۲+۴x-۳$ را بیابید.

پاسخ

$$x=-\frac{b}{۲a}=\frac{-۴}{-۲}=۲ \Rightarrow f(۲)=-۴+۸-۳=۱$$

نکته ① مختصات رأس سهمی $f(x)=ax^۲+bx+c$ به‌صورت $A\left(-\dfrac{b}{۲a},-\dfrac{\Delta}{۴a}\right)$ است.

② سهمی دارای یک خط محور تقارن به معادلهٔ $x=-\dfrac{b}{۲a}$ است.

مثال نمودار تابع به معادلهٔ $f(x)=mx^۲+۴x+m$ مینیممی به عرض -۳ دارد، در این صورت تابع با کدام عرض محور yها را قطع می‌کند؟

پاسخ

$$y_A=-۳ \Rightarrow -\frac{\Delta}{۴a}=-۳ \Rightarrow \frac{-(۱۶-۴m^۲)}{۴m}=-۳ \Rightarrow ۴m^۲-۱۶=-۱۲m \Rightarrow ۴m^۲+۱۲m-۱۶=۰ \Rightarrow$$

$$m^۲+۳m-۴=۰ \Rightarrow m=-۴ \text{ یا } m=۱$$

چون تابع مینیمم دارد، باید $a>۰$ باشد، پس $m=-۴$ غیرقابل قبول است و فقط $m=۱$ قابل قبول است و داریم:

$$f(x)=x^۲+۴x+۱ \xrightarrow[\text{برخورد با محور } y\text{ها}]{x=۰} f(۰)=۱$$

مثال **خط به معادلهٔ $y=-1$ محور تقارن تابع با ضابطهٔ $y=\frac{1}{3}x^2-2x+a$ را بر روی خود منحنی قطع می‌کند. مقدار a را بیابید.**

پاسخ $x=-\frac{b}{2a}=-\frac{-2}{\frac{2}{3}}=3$: محور تقارن

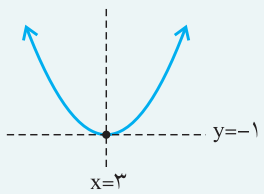

مطابق شکل چون محور تقارن خط $y=-1$ را روی منحنی قطع می کند، در واقع مختصات رأس سهمی به‌صورت $A(3,-1)$ است، پس:

$$y=\frac{1}{3}x^2-2x+a \xrightarrow{(3,-1)} -1=\frac{1}{3}(9)-6+a \Rightarrow a=2$$

مثال **بیشترین مساحت زمینی مستطیل‌شکل را که می‌توان توسط یک طناب از زمینی که یک طرف آن رودخانه است محصور نمود، ۶۴۸ متر مربع است. طول طناب چند متر است؟**

پاسخ چون یک طرف زمین مستطیل‌شکل رودخانه است (مطابق شکل) پس طناب مورد استفاده فقط سه طرف زمین مستطیل‌شکل را پوشش می دهد و داریم:

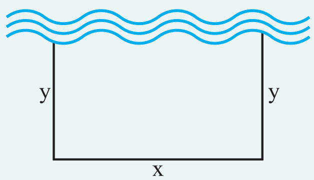

طول طناب $L=2y+x$

از طرفی خود مسئله بیشترین مساحت را تعیین کرده که می‌توان با استفاده از آن طول طناب را به‌دست آورد:

$$\text{مساحت}\quad S=xy \xrightarrow{x=L-2y} S=(L-2y)y=Ly-2y^2=-2y^2+Ly$$

با توجه به اینکه معادله یک سهمی است، بیشترین مقدار S به ازای $y=\frac{-L}{-4}=\frac{L}{4}$ به‌دست می‌آید، پس:

$$S_{max}=-2\left(\frac{L}{4}\right)^2+L\left(\frac{L}{4}\right)=-\frac{L^2}{8}+\frac{L^2}{4}=\frac{L^2}{8}=648 \Rightarrow L^2=8\times648=16\times324 \Rightarrow L=4\times18=72$$

پس طول طناب ۷۲ متر است.

پرسش‌های چهارگزینه‌ای

۸۲. به ازای کدام مجموعه مقادیر m، نمودار تابع با ضابطهٔ $f(x)=mx^2-4x+m-3$ محور xها را در دو نقطهٔ متمایز قطع می‌کند؟

۱) $(-3,2)$ ۲) $(-1,4)$ ۳) $(0,6)$ ۴) $(-3,3)$

۸۳. مهم **به ازای کدام مقدار m، نمودار تابع با ضابطهٔ $y=(m-2)x^2-3x+m+2$ بالای محور xها و مماس بر آن است؟**

۱) -3 ۲) $-\frac{5}{2}$ ۳) $\frac{5}{2}$ ۴) 3

۸۴. به ازای چند مقدار m، نمودار تابع $f(x)=\left(3-\frac{x}{m}\right)(mx-1)$ مماس بر محور xها است؟ *(سراسری خارج از کشور ریاضی ـ ۹۲)*

۱) ۱ ۲) ۲ ۳) ۳ ۴) ۰

۸۵. مهم **یک موشک با سرعت اولیهٔ ۱۶۰ متر بر ثانیه از زمین پرتاب می‌شود. ارتفاع آن (h) در زمان t از رابطهٔ $h(t)=-5t^2+160t$ به‌دست می‌آید. در ثانیه‌های چندم ارتفاع موشک از سطح زمین ۵۶۰ متر است؟ ارتفاع ماکزیمم موشک کدام است؟** *(کتاب درسی)*

۱) ثانیه‌های ۶ و ۲۶، ارتفاع ۲۵۶۰ متر
۲) ثانیه‌های ۴ و ۲۸، ارتفاع ۱۲۸۰ متر
۳) ثانیه‌های ۶ و ۲۶، ارتفاع ۱۲۸۰ متر
۴) ثانیه‌های ۴ و ۲۸، ارتفاع ۲۵۶۰ متر

۸۶. مهم **نمودار تابع $f(x)=ax^2+bx+c$ به شکل مقابل است. کدام گزینه درست است؟**

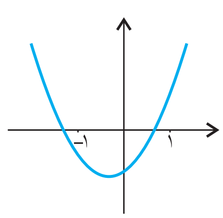

۱) $a+b+c>0$ و $a-b+c>0$
۲) $a+b+c>0$ و $a-b+c<0$
۳) $a+b+c<0$ و $a-b+c>0$
۴) $a+b+c<0$ و $a-b+c<0$

۸۷. سهمی به معادلهٔ $f(x)=ax^{۲}+bx+c$ به شکل مقابل است. کدام گزینه درست است؟

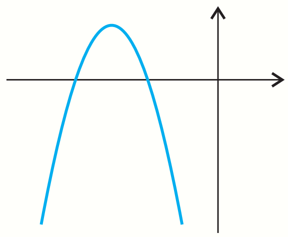

۱) $ab<۰$

۲) $bc<۰$

۳) $ab>۰$

۴) $ab\leq ۰$

۸۸. نمودار تابع $f(x)=۲x^{۲}+bx+c$ به شکل روبه‌رو است. این نمودار محور yها را در نقطه‌ای با کدام عرض قطع می‌کند؟ (کتاب درسی)

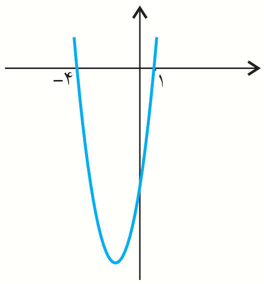

۱) -۶

۲) -۷

۳) -۸

۴) -۹

۸۹. نمودار تابع $f(x)=ax^{۲}+bx+c$ به‌صورت مقابل است. حاصل $f(۳)$ کدام است؟

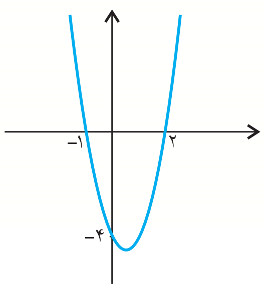

۱) ۳

۲) ۸

۳) ۹

۴) ۱۲

۹۰. نمودار $f(x)=-x^{۲}+۴x+۱$ شبیه کدام گزینه است؟

۱)
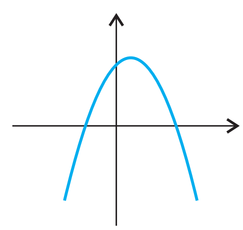

۲)
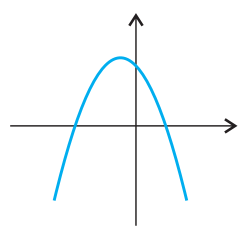

۳)
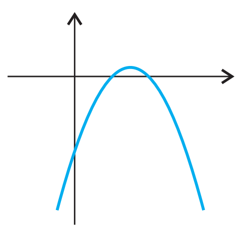

۴)
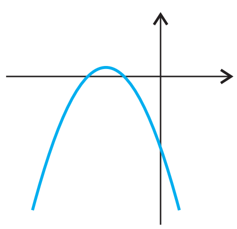

۹۱. نمودار $f(x)=x-(x+۲)^{۲}$ شبیه کدام گزینه است؟

۱)
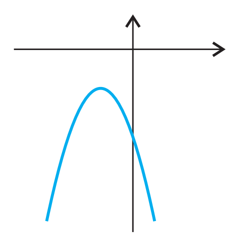

۲)
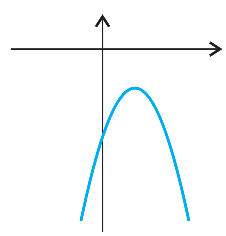

۳)
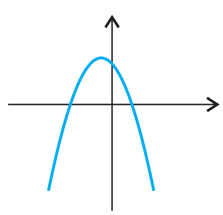

۴)
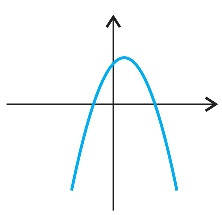

۹۲. مهم نمودار تابع $f(x)=ax^{۲}+bx+c$ به شکل مقابل است. همچنین α و β ریشه‌های معادلهٔ $ax^{۲}+bx+c=۰$ هستند. کدام گزینه درست است؟

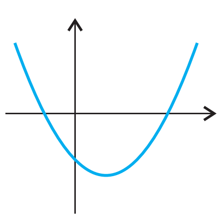

۱) $\frac{\alpha}{\beta}>۰$ و $\alpha^{۲}\beta+\alpha\beta^{۲}>۰$

۲) $\frac{\alpha}{\beta}<۰$ و $\alpha^{۲}\beta+\alpha\beta^{۲}>۰$

۳) $\frac{\alpha}{\beta}>۰$ و $\alpha^{۲}\beta+\alpha\beta^{۲}<۰$

۴) $\frac{\alpha}{\beta}<۰$ و $\alpha^{۲}\beta+\alpha\beta^{۲}<۰$

۹۳. مهم نمودارهای زیر مربوط به توابع $f(x)=ax^۲+bx+c$ است. در چه تعداد از آن‌ها $abc>۰$ است؟

الف)

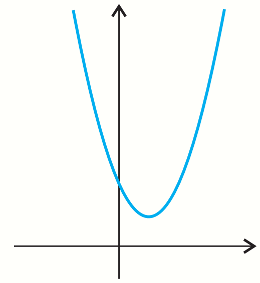

ب)

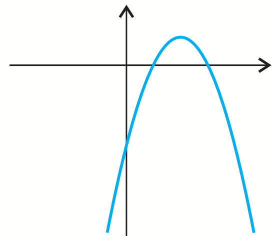

ج)

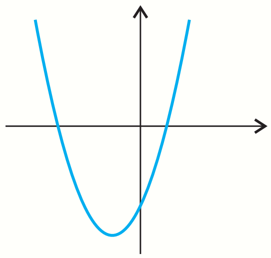

۱) ۱ ۲) ۲ ۳) ۳ ۴) ۰

۹۴. به ازای کدام مقادیر m، نمودار تابع با ضابطهٔ $f(x)=(m-۱)x^۲+\sqrt{۳}x+m$ همواره زیر محور xها است؟

۱) $m<-\frac{۱}{۲}$ ۲) $-۱<m<۱$ ۳) $۱<m<\frac{۳}{۲}$ ۴) $m>\frac{۳}{۲}$

۹۵. محور تقارن سهمی $y=x^۲-۴x+k$ منحنی را در نقطه‌ای به عرض -۲ قطع می‌کند. طول پاره‌خطی که سهمی روی محور xها ایجاد می‌کند، کدام است؟

۱) $۲\sqrt{۳}$ ۲) $۴\sqrt{۳}$ ۳) $۲\sqrt{۲}$ ۴) $۴\sqrt{۲}$

۹۶. تابع $f(x)=x^۲-۶x+k$ مفروض است. خط $y=۳$ محور تقارن تابع را در نقطه‌ای واقع بر نمودار تابع قطع می‌کند. مقدار k کدام است؟

۱) ۴ ۲) ۸ ۳) ۱۲ ۴) ۱۶

۹۷. رأس سهمی به معادلهٔ $y=x^۲+۲x-۸$ و نقاط تلاقی این سهمی با محور xها، سه رأس یک مثلث‌اند. مساحت این مثلث کدام است؟

۱) ۱۸ ۲) ۲۱ ۳) ۲۴ ۴) ۲۷

۹۸. مقادیر تابع با ضابطهٔ $f(x)=-\frac{۱}{۲}x^۲+۲x+۶$، در بازهٔ (a,b) بزرگتر از $\frac{۷}{۲}$ است. بیشترین مقدار $b-a$ کدام است؟ (سراسری تجربی ـ ۸۹)

۱) ۴ ۲) ۵ ۳) ۵/۵ ۴) ۶

۹۹. به ازای کدام مجموعه مقادیر m، منحنی به معادلهٔ $y=(m+۲)x^۲+۳x+۱-m$، محور xها را در هر دو طرف مبدأ مختصات، قطع می‌کند؟ (سراسری خارج از کشور ریاضی ـ ۹۵)

۱) $m>۱$ یا $m<-۲$ ۲) $-۲<m<۱$ ۳) فقط $m<-۲$ ۴) فقط $m>۱$

۱۰۰. مهم نمودار تابع با ضابطهٔ $y=x^۲-۳x-۱۰$ را حداقل چند واحد به طرف xهای مثبت انتقال دهیم، تا طول نقاط تلاقی نمودار حاصل با محور xها غیرمنفی باشد؟ (سراسری خارج از کشور تجربی ـ ۹۳)

۱) ۱ ۲) ۱/۵ ۳) ۲ ۴) ۳

۱۰۱. دشوار به ازای کدام مجموعه مقادیر a، نمودار تابع $f(x)=ax^۲+(a+۳)x-۱$ محور xها را در دو نقطه به طول‌های منفی قطع می‌کند؟

۱) $a<-۹$ ۲) $a<-۳$ ۳) $a>-۱$ ۴) $-۳<a<۰$

۱۰۲. مهم حدود a کدام باشد، تا نمودار تابع $f(x)=ax^۲+(۲a+۱)x+(a-۱)$ فقط از ناحیهٔ چهارم محورهای مختصات نگذرد؟

۱) $a\geq ۱$ ۲) $-\frac{۱}{۸}<a<۱$ ۳) $-\frac{۱}{۸}<a<\frac{۳}{۲}$ ۴) $a<-\frac{۱}{۸}$

۱۰۳. مهم به ازای کدام مقادیر a، منحنی به معادلهٔ $y=ax^۲-(a+۲)x$ از ناحیهٔ دوم محورهای مختصات نمی‌گذرد؟

۱) $a\leq -۲$ ۲) $a>۰$ ۳) $a>-۲$ ۴) $-۲\leq a<۰$

۱۰۴. به ازای کدام مقادیر m، سهمی $y=(m+۱)x^۲-۲x+m-۳$ از هر چهار ناحیهٔ محورهای مختصات می‌گذرد؟

۱) $m>۳$ یا $m<-۱$ ۲) $-۱<m<۳$
۳) $m>۱$ یا $m<-۳$ ۴) $-۳<m<۱$

۱۰۵. اگر α و β ریشه‌های معادلهٔ $x^{۲} - kx + ۳k - ۲ = ۰$ باشند، آنگاه به ازای کدام مقدار k، حاصل $\alpha^{۲} + \beta^{۲}$ مینیمم (کمترین مقدار) می‌شود؟

۱) ۱ ۲) ۳ ۳) ۶ ۴) ۹

۱۰۶. دشوار α و β ریشه‌های معادلهٔ $x^{۲} - (m+۱)x + ۶ = ۰$ هستند. حدود m برای آن‌که $\beta < -۳ < \alpha$ باشد، کدام است؟

۱) $m > -۶$ ۲) $m < -۶$ ۳) $m > -۹$ ۴) $m < -۹$

صفرهای توابع درجه بالاتر از ۲

صفرهای تابع f (در صورت وجود) مقادیری از x (در دامنهٔ f) هستند که به ازای آن‌ها $f(x)$ صفر می‌شود، یعنی ریشه‌های معادلهٔ $f(x) = ۰$ هستند. می‌توان گفت صفرهای تابع طول نقاط تلاقی نمودار f با محور xها هستند.

مثال صفرهای تابع $f(x) = x^{۳} - ۲x^{۲} - ۴x + ۸$ را در صورت وجود به‌دست آورید.

پاسخ

$$x^{۳} - ۲x^{۲} - ۴x + ۸ = ۰ \Rightarrow x^{۲}(x-۲) - ۴(x-۲) = ۰ \Rightarrow (x-۲)(x^{۲}-۴) = ۰ \Rightarrow (x-۲)^{۲}(x+۲) = ۰ \Rightarrow \begin{cases} (x-۲)^{۲} = ۰ \Rightarrow x = ۲ \\ \text{یا} \\ x + ۲ = ۰ \Rightarrow x = -۲ \end{cases}$$

مثال اگر $x = ۱$ یکی از صفرهای تابع $f(x) = x^{۳} + ۳x^{۲} - x - ۳$ باشد، سایر صفرهای تابع را در صورت وجود بیابید.

پاسخ چون $x = ۱$ یکی از صفرهای تابع $f(x)$ است، پس تابع f عاملی به‌صورت $(x-۱)$ دارد که با تقسیم $f(x)$ بر $(x-۱)$ عوامل دیگر $f(x)$ را می‌یابیم:

$$\begin{array}{l|l} \cancel{x^{۳}} + ۳x^{۲} - x - ۳ & x - ۱ \\ \hline -\cancel{x^{۳}} + x^{۲} & x^{۲} + ۴x + ۳ \\ \hline \quad \cancel{۴x^{۲}} - x - ۳ & \\ \quad -\cancel{۴x^{۲}} + ۴x & \\ \hline \qquad \cancel{۳x} - \cancel{۳} & \\ \qquad -\cancel{۳x} + \cancel{۳} & \\ \hline \qquad ۰ & \end{array}$$

پس می‌توان نوشت:

$$f(x) = (x-۱)(x^{۲} + ۴x + ۳)$$

و از حل معادله $f(x) = ۰$ صفرهای دیگر تابع را می‌یابیم:

$$(x-۱)(x^{۲} + ۴x + ۳) = ۰ \Rightarrow \begin{cases} x - ۱ = ۰ \Rightarrow x = ۱ \\ x^{۲} + ۴x + ۳ = ۰ \Rightarrow (x+۱)(x+۳) = ۰ \Rightarrow \begin{cases} x = -۱ \checkmark \\ x = -۳ \checkmark \end{cases} \end{cases}$$

مثال اگر یکی از صفرهای تابع $f(x) = x^{۴} + ax^{۳} + x^{۲} - ۲a$ برابر (-۲) باشد، صفرهای دیگر تابع را در صورت وجود به‌دست آورید.

پاسخ چون $x = -۲$ یکی از صفرهای تابع است، پس $f(-۲) = ۰$ و داریم:

$$(-۲)^{۴} + a(-۲)^{۳} + (-۲)^{۲} - ۲a = ۰ \Rightarrow ۱۶ - ۸a + ۴ - ۲a = ۰ \Rightarrow a = ۲$$

پس تابع به‌صورت $f(x) = x^{۴} + ۲x^{۳} + x^{۲} - ۴$ است و عاملی به‌صورت $(x+۲)$ دارد که با تقسیم $f(x)$ بر $(x+۲)$ داریم:

$$\begin{array}{l|l} \cancel{x^{۴}} + \cancel{۲x^{۳}} + x^{۲} - ۴ & x + ۲ \\ \hline -\cancel{x^{۴}} - \cancel{۲x^{۳}} & x^{۳} + x - ۲ \\ \hline \quad \cancel{x^{۲}} - ۴ & \\ \quad -\cancel{x^{۲}} - ۲x & \\ \hline \qquad -\cancel{۲x} - \cancel{۴} & \\ \qquad \cancel{۲x} + \cancel{۴} & \\ \hline \qquad ۰ & \end{array}$$

پس می‌توان نوشت:

$f(x)=(x+۲)(x^۳+x-۲)$

برای تعیین صفرهای این تابع باید $(x^۳+x-۲)$ را نیز تجزیه کنیم چون $x=۱$ یکی از صفرهای $x^۳+x-۲$ است پس این عبارت را بر $x-۱$ تقسیم می‌کنیم:

$$
\begin{array}{l|l}
\cancel{x^۳}+x-۲ & x-۱ \\ \cline{2-2}
-\cancel{x^۳}+x^۲ & x^۲+x+۲ \\ \cline{1-1}
\quad \cancel{x^۲}+x-۲ & \\
\quad -\cancel{x^۲}+x & \\ \cline{1-1}
\qquad \cancel{۲x}-\cancel{۲} & \\
\qquad -\cancel{۲x}+\cancel{۲} & \\ \cline{1-1}
\qquad \quad ۰ &
\end{array}
$$

پس تابع $f(x)$ به‌صورت زیر می‌شود:

$f(x)=(x+۲)(x-۱)(x^۲+x+۲)$

با حل معادلهٔ $f(x)=۰$ صفرهای تابع را می‌یابیم:

$$(x+۲)(x-۱)(x^۲+x+۲)=۰\Rightarrow\begin{cases}(x+۲)=۰\Rightarrow x=-۲ \checkmark\\(x-۱)=۰\Rightarrow x=۱ \checkmark\\x^۲+x+۲=۰\to\Delta=۱-۸=-۷<۰\to \text{ریشه ندارد}\end{cases}$$

پس تابع علاوه بر $x=-۲$ یک صفر دیگر یعنی $x=۱$ دارد.

روش تغییر متغیر در حل معادلات

در حل برخی از معادلات می‌توان با تغییر متغیر مناسب معادله را به یکی از انواع معادلات که می‌شناسیم، مانند معادلهٔ درجه ۲، تبدیل کنیم و پس از حل آن و با توجه به تغییر متغیر صورت گرفته جواب‌های معادلهٔ اولیه را بیابیم.

مثال **صفرهای هر یک از توابع زیر را در صورت وجود بیابید.**

الف $f(x)=x^۴+۲x^۲-۱۵$

ب $f(x)=(x^۲+x+۱)^۲+x^۲+x-۱$

پاسخ

الف

$f(x)=۰\Rightarrow x^۴+۲x^۲-۱۵=۰$

با تغییر متغیر $x^۲=t$ داریم:

$t^۲+۲t-۱۵=۰\Rightarrow(t-۳)(t+۵)=۰\Rightarrow t=۳$ یا $t=-۵$

$t=۳\Rightarrow x^۲=۳\Rightarrow x=\pm\sqrt{۳}$

$t=-۵\Rightarrow x^۲=-۵\to$ معادله جواب ندارد

پس صفرهای تابع $\sqrt{۳}$ و $-\sqrt{۳}$ هستند.

ب

$f(x)=۰\Rightarrow(x^۲+x+۱)^۲+x^۲+x-۱=۰$

با تغییر متغیر $x^۲+x=t$ داریم:

$(t+۱)^۲+t-۱=۰\Rightarrow t^۲+۲t+۱+t-۱=۰\Rightarrow t^۲+۳t=۰\Rightarrow t(t+۳)=۰\Rightarrow t=۰$ یا $t=-۳$

$$\Rightarrow\begin{array}{l}t=۰\Rightarrow x^۲+x=۰\Rightarrow x(x+۱)=۰\Rightarrow x=۰\,,\,x=-۱\\t=-۳\Rightarrow x^۲+x=-۳\Rightarrow x^۲+x+۳=۰\to\Delta=۱-۱۲=-۱۱<۰\quad \text{معادله ریشهٔ حقیقی ندارد}\end{array}$$

پس صفرهای تابع -۱ و ۰ هستند.

۱۰۷. معادلهٔ $(x^2+2)^2-5(x^2+2)+4=0$ چند جواب حقیقی دارد؟

۱) ۱ ۲) ۲ ۳) ۰ ۴) ۴

۱۰۸. تعداد و علامت جواب‌های حقیقی معادلهٔ $(x^2-2x)^2+4(x^2-2x)=5$ کدام است؟ (سنجش ریاضی ـ ۹۳)

۱) دو ریشهٔ مثبت
۲) دو ریشه با علامت مخالف
۳) یک ریشهٔ مثبت و سه ریشهٔ منفی
۴) دو ریشهٔ مثبت و دو ریشهٔ منفی

۱۰۹. معادلهٔ $x^4+2ax^2+a^2-1=0$ چهار ریشهٔ متمایز دارد. حدود a کدام است؟

۱) $a>1$ ۲) $a<1$ ۳) $a<-1$ ۴) $-1<a<1$

۱۱۰. مهم ۲ و ۳ دوتا از صفرهای تابع $f(x)=x^3+ax^2-14x+b$ هستند. صفر دیگر تابع کدام است؟

۱) ۱ ۲) -1 ۳) ۴ ۴) -4

۱۱۱. مهم اگر α، β و γ صفرهای تابع $f(x)=2x^3+2x^2-12x$ باشند، آنگاه حاصل $\alpha^2+\beta^2+\gamma^2$ کدام است؟

۱) ۹ ۲) ۱۱ ۳) ۱۳ ۴) ۱۵

۱۱۲. به ازای مقداری از a چندجمله‌ای $f(x)=x^4-ax^3-8x$ بر $x+2$ بخش‌پذیر است. کوچکترین ریشهٔ معادلهٔ $f(x)=0$ کدام است؟ (سراسری ریاضی ـ ۹۴)

۱) $1+\sqrt{3}$ ۲) $1+\sqrt{5}$ ۳) $-1-\sqrt{3}$ ۴) $-1-\sqrt{5}$

۱۱۳. اگر نمودار تابع $f(x)=2x^3-5x^2-x-m$ محور xها را در نقطه‌ای به طول ۲ قطع کند، طول‌های دو نقطهٔ تلاقی دیگر آن با محور xها کدام‌اند؟ (سراسری خارج از کشور ریاضی ـ ۸۹)

۱) $-\frac{1}{2}$ و -1 ۲) $-\frac{1}{2}$ و ۱ ۳) $\frac{3}{2}$ و -1 ۴) ۳ و $-\frac{1}{2}$

۱۱۴. به ازای یک مقدار x، اعداد x^2-2، $2x$ و x^2+4 به ترتیب سه جملهٔ اول از دنبالهٔ هندسی با قدر نسبت $q>0$ هستند. مجموع هفت جملهٔ اول این دنباله کدام است؟ (سراسری تجربی ـ ۹۳)

۱) $\frac{117}{16}$ ۲) $\frac{125}{16}$ ۳) $\frac{63}{4}$ ۴) $\frac{127}{8}$

۱۱۵. مهم تابع $f(x)=x^3+ax^2+bx+c$ مفروض است. می‌دانیم ۱ و ۴ دوتا از صفرهای تابع $f(x)$ هستند، همچنین ۷ نیز یکی از صفرهای تابع $f(x-1)$ است. صفرهای تابع $f(x-2)$ کدام است؟

۱) ۱، ۴ و ۹ ۲) ۲، ۵ و ۸ ۳) ۳، ۶ و ۸ ۴) ۴، ۵ و ۹

۱۱۶. به ازای کدام مقادیر a، معادلهٔ $3x^4+5x^2+a^2=1$ فقط دو جواب قرینهٔ هم برای x دارد؟

۱) $0<a<2$ ۲) $-1<a<1$ ۳) $|a|>1$ ۴) هر مقدار a

۱۱۷. دشوار صفرهای تابع $f(x)=3x^3+18x^2+ax$ تشکیل یک دنبالهٔ حسابی می‌دهند. مقدار a کدام است؟

۱) ۱۸ ۲) ۲۱ ۳) ۲۴ ۴) ۲۷

۱۱۸. تعداد صفرهای تابع $f(x)=(x^2+3x+1)^3-(x^2+3x+1)$ کدام است؟

۱) ۲ ۲) ۴ ۳) ۶ ۴) ۰

۱۱۹. دشوار ۰، ۱ و ۲ تمام صفرهای تابع $f(x)=x^4+ax^3+bx^2+cx$ هستند. مقدار a کدام نمی‌تواند باشد؟

۱) -3 ۲) -4 ۳) -5 ۴) -6

روش هندسی (نموداری) حل معادلات

طول نقاط تلاقی نمودارهای توابع $f(x)$ و $g(x)$ جواب‌های معادلهٔ $f(x)=g(x)$ است و برعکس. هر جواب این معادله طول یکی از نقاط محل تلاقی این دو نمودار است.

مثال معادلات زیر را به روش هندسی حل کنید.

الف) $(x+۲)^۲=۴-x$

ب) $x^۲+|x|=۲$

پاسخ

الف) با فرض $f(x)=(x+۲)^۲$ و $g(x)=۴-x$ نمودار این دو تابع را رسم می‌کنیم:

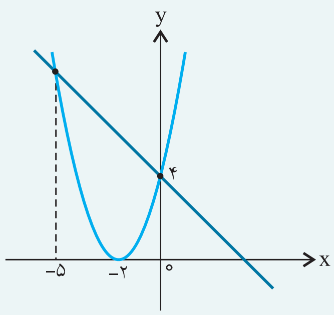

همان‌طور که می‌بینیم طول نقاط تلاقی دو نمودار عبارتند از $x=۰$ و $x=-۵$ که جواب‌های معادله هستند.

ب) $x^۲+|x|=۲ \Rightarrow |x|=-x^۲+۲$

با فرض $f(x)=|x|$ و $g(x)=-x^۲+۲$ نمودار این دو تابع را در یک دستگاه رسم می‌کنیم:

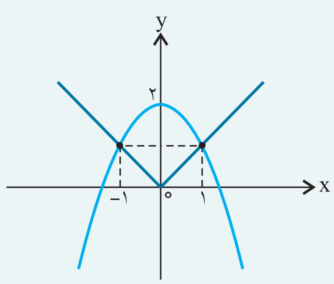

همان‌طور که می‌بینیم طول نقاط تلاقی دو نمودار عبارتند از $x=۱$ و $x=-۱$ که جواب‌های معادله‌اند.

پرسش‌های چهارگزینه‌ای

۱۲۰. **مهم** معادلهٔ $|x|=x^۲+x-۲$ دارای چند جواب است؟

۱) ۱ ۲) ۲ ۳) ۳ ۴) ۴

۱۲۱. دربارهٔ تعداد و علامت جواب‌های معادلهٔ $x^۲+۴x+۳=|x|$ کدام است؟

۱) دو جواب، یکی مثبت و دیگری منفی
۲) دو جواب، هر دو مثبت
۳) دو جواب، هر دو منفی
۴) سه جواب، یکی مثبت و دو تا منفی

۱۲۲. به ازای چه مقادیری از a، معادلهٔ $|x+۱|=\frac{x}{۲}+a$ دارای دو جواب است؟

۱) $a>\frac{۱}{۲}$ ۲) $a<\frac{۱}{۲}$ ۳) $a>-\frac{۱}{۲}$ ۴) $a<-\frac{۱}{۲}$

۱۲۳. در شکل روبه‌رو، نمودار تابع $y = f(x)$ نشان داده شده است. به ازای کدام مقادیر a معادلهٔ $f(x) = a$ دارای سه جواب است؟

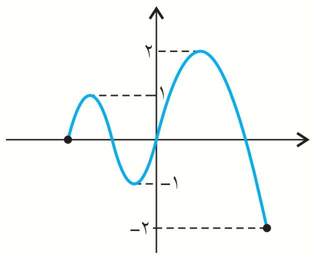

۱) $[-۱,۰] \cup \{۱\}$

۲) $(-۱,۰) \cup [۱,۲)$

۳) $(-۱,۰) \cup \{۱\}$

۴) $(-۲,۱) \cup \{۲\}$

۱۲۴. در شکل مقابل، حل هندسی معادلهٔ $x^۲ = ۲x + a$ نشان داده شده است، به طوری که معادله فقط یک جواب دارد. a کدام است؟

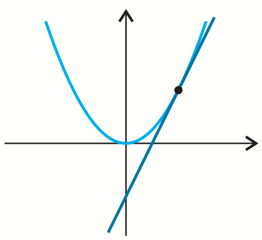

۱) -۱

۲) -۲

۳) -۳

۴) -۴

۱۲۵. دشوار حدود a برای آن‌که معادلهٔ $x^۲ = |x| + a$ دارای چهار جواب باشد، کدام است؟

۱) $-\frac{۱}{۲} < a < \frac{۱}{۲}$ ۲) $-\frac{۱}{۴} < a < \frac{۱}{۴}$ ۳) $-\frac{۱}{۴} < a < ۰$ ۴) $-\frac{۱}{۲} < a < ۰$

۱۲۶. دشوار در شکل مقابل، نمودار تابع $f(x)$ رسم شده است. حدود a برای آن‌که معادلهٔ $f(x) = x^۲ + a$ دارای دو جواب متمایز باشد، کدام است؟

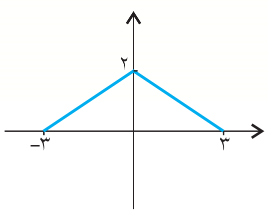

۱) $-۹ \le a < ۲$

۲) $-۹ \le a < ۰$

۳) $۰ \le a < ۲$

۴) $-۹ \le a \le -۲$

۱۲۷. دشوار کدام معادله دارای سه جواب است؟

۱) $|x+۱| = x^۲ + ۲x + ۱$ ۲) $|x-۱| = x^۲ + ۲x + ۱$ ۳) $|x+۲| = x^۲ + ۲x + ۱$ ۴) $|x| = x^۲ + ۲x + ۱$